

Arina Kankaanrinne

**SIJOITUSSIDONNAISTEN KAPITALI-
SAATIOSOPIMUSTEN TULOVEROLAIN
35 B §:N MUKAINEN ERITYINEN VERO-
TUSMENETTELY**

Johtamisen ja talouden tiedekunta

Kandidaatintutkielma

Joulukuu 2022

TIIVISTELMÄ

Arina Kankaanrinne: Sijoitussidonnaisten kapitalisaatiosopimusten tuloverolain 35 b §:n mukainen erityinen verotusmenettely
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Vero-oikeus
Joulukuu 2022

Tässä tutkielmassa tarkastellaan sijoitussidonnaisten kapitalisaatiosopimusten verotusta ja erityisesti kapitalisaatiosopimusten tuloverolain 35 b §:n mukaista erityistä verotusmenettelyä. Kapitalisaatiosopimuksella tarkoitetaan asiakkaan ja vakuutusyhtiön välistä sopimusta, jossa asiakas sijoittaa pääomaa. Erityistä verotusmenettelyä koskeva sääntely on säädetty kapitalisaatiosopimusten avulla toteutettavan, jopa aggressiivisen verosuunnittelun estämiseksi. Sääntely on uutta, joten siihen liittyy tulkinnanvaraisuuksia, joiden ratkaisemiseksi ei ole vielä riittävästi oikeuskäytäntöä.

Tutkielmassa kapitalisaatiosopimusten erityistä verotusmenettelyä käsitellään luonnollisen henkilön tuloverotuksen näkökulmasta. Tutkielmassa tutkitaan kapitalisaatiosopimusten erityisen verotusmenettelyn soveltumisedellytyksiä sekä sitä, mitä sääntelyn soveltuminen verotuksessa tarkoittaa. Tutkielmassa näihin kysymyksiin vastataan oikeusdogmaattisen tutkimuksen menetelmin. Koska tutkimuksen kohteena oleva sääntely on uutta, sekä siihen liittyy oikeuskäytäntöä ja oikeuskirjallisuutta on vähän, tutkimuksessa painottuvat lain esityöt, joita tutkitaan tavoitteellisen tulkinnan avulla.

Tutkimuksen tuloksena todetaan, että kapitalisaatiosopimusten erityistä verotusmenettelyä voidaan pitää veronalaisen tulon laskemisen periaatteiden osalta selkeänä. Tuloverolain 35 b §:n soveltuessa kohde-etuuksista vakuutusyhtiölle kertyneet tuotot verotetaan verovelvollisen sen verovuoden tulona, jolloin ne ovat kertyneet vakuutusyhtiölle ja jolloin ne ovat olleet verovelvollisen nostettavissa. Nämä veroksi luetut tulot huomioidaan myöhemmin vakuutussuoritusten verotuksessa. Tutkimustuloksena todetaan myös, että erityisen verotusmenettelyn soveltamisen edellytykset ovat tulkinnallisesti hankalia. Erityisesti tulkinnanvaraisuuksia liittyy siihen, mitä laissa tarkoitetaan oikeudella tehdä kohde-etuuteen liittyviä toimeksiantoja tai muita sopimuksia vakuutusyhtiön puolesta kolmannen osapuolen kanssa. Tähän kysymykseen liittyy kolme ulottuvuutta: toimeksiannon, puolesta toimisen sekä kolmannen osapuolen määritelmät.

Kapitalisaatiosopimusten erityiseen verotusmenettelyyn liittyvien tulkinnanvaraisuuksien odotetaan selkenevän ajan myötä sääntelyä koskevan oikeuskäytännön lisääntyessä. Tulkinnanvaraisuuksista huolimatta tutkimustuloksena todetaan, että sääntelyä voidaan pitää sen tavoitteiden osalta selkeänä. Aggressiivista verosuunnittelua estävän tavoitteen osalta sääntelyä todetaan myös tehokkaaksi yleistä veronkiertämissäännöstä täydentäväksi sääntelyksi.

Avainsanat: Kapitalisaatiosopimus, sivuuttamismenettely, erityinen verotusmenettely, läpivirtausperiaate

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLLYS

LÄHTEET	iv
1 JOHDANTO	7
1.1 Tutkimuskohde ja kysymyksenasettelu	7
1.2 Näkökulma ja rajaukset	8
1.3 Tutkimusmenetelmät ja tutkimuksen aineisto	9
2 KAPITALISAATIOSOPIMUS	11
2.1 Määritelmä.....	11
2.2 Sijoitussidonnaisten kapitalisaatiosopimusten tuoton ja tappion verotus pääsäännön mukaisesti	11
2.2.1 Kapitalisaatiosopimusten tuoton verotus.....	11
2.2.2 Tappio kapitalisaatiosopimuksesta	13
3 SIJOITUSVAKUUTUSTEN SIVUUTTAMISMENETTELY	14
3.1 TVL 35 b §:n mukainen poikkeus pääsäännön mukaiseen kapitalisaatiosopimusten verotukseen	14
3.2 Sääntelyn tavoitteet.....	15
3.3 TVL 35 b §:n suhde veronkiertämissäännökseen.....	16
3.4 TVL 35 b §:n soveltamisala.....	17
3.4.1 Yleiset lähtökohdat soveltamiselle	17
3.4.2 Oikeus päättää kohde-etuuteen liittyvän määräys- tai äänivallan käyttämisestä	19
3.4.3 Oikeus päättää siitä, kenelle tai millä ehdoilla kohde-etuutena oleva varallisuus luovutetaan	20
3.4.4 Oikeus päättää kohde-etuutta koskevasta käyttö- tai hallintaoikeudesta.....	21
3.4.5 Oikeus tehdä kohde-etuutena olevaan varallisuuteen liittyviä toimeksiantoja tai muita kohde-etuuteen liittyviä sopimuksia vakuutusyhtiön puolesta kolmannen osapuolen kanssa	22
3.4.6 TVL 35 b §:n soveltuminen kapitalisaatiosopimuksen hallintaan verkkosivun tai sovelluksen kautta.....	24
3.5 Verosopimusten vaikutukset TVL 35 b §:n soveltamiselle.....	25
4 VERONALAISEN TULON MÄÄRÄYTYMINEN, KUN SOPIMUKSEEN SOVELLETAAN TVL 35 B §:ÄÄ	27
4.1 Kapitalisaatiosopimuksen kohde-etuuksille kertyneiden tuottojen verotus läpivirtausperiaatteella.....	27
4.2 Vakuutuslaitosten ja takaisinnostoarvon verotus, kun kapitalisaatiosopimukseen sovelletaan erityistä verotusmenettelyä.....	29
4.3 Tappio kapitalisaatiosopimuksesta, kun sopimukseen sovelletaan erityistä verotusmenettelyä.....	30
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	32

LÄHTEET

HE 172/2017 vp

HE 172/2017 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vakuutusten tarjoamisesta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 275/2018 vp

HE 275/2018 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle osakesäästötilin tuloverotusta ja eräiden vakuutustuotteiden tuloverotuksen uudistamista koskevaksi lainsäädännöksi.

Itälä 2020

Itälä, Hannu, Eräiden sijoitussidonnaisten vakuutustuotteiden sivuuttamista koskeva TVL 35 b § verosuunnittelumahdollisuuksia rajoittavana erityisenä veronkiertosäännöksenä. Verotus-lehti 1/2020, s. 75–86.

Myllymäki 2021a

Myllymäki, Janne, Sijoitusvakuutuksen sivuuttaminen verotuksessa. *Defensor Legis* 2/2021, s. 411–434.

Myllymäki 2021b

Myllymäki, Janne, Sijoitusvakuutukset rajat ylittävissä tilanteissa, Osa II. *Verotus* 3/2021, s. 340–352.

Myllymäki 2022

Myllymäki, Janne, Sijoitusvakuutuksen sivuuttaminen – oikeustila päätöksen KHO 2022:41 jälkeen. *Verotus-lehti* 4/2022, s. 455–460.

Määttä – Paso 2022

Määttä, Tapio – Paso, Mirjami, Johdatus oikeudellisen ratkaisun teoriaan. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Unicontent 2022.

Nykänen – Nieminen

Nykänen, Pekka – Nieminen, Martti, Tuloverolain kommentaari. Alma Talent verkkokirjahylly.

OECD

OECD Model Tax Convention on Income and on Capital: Condensed Version 2017

Ossa 2014

Ossa, Jaakko, Kapitalisaatiosopimuksen verokohtelu. Edilex 26.5.2014.

[<https://www.edilex.fi/artikkelit/13356>]

Särkikangas – Tuominen

Särkikangas, Tero – Tuominen, Joonas, KVL:n ennakkoratkaisut tuloverotuksessa. Alma Talent verkkokirjalyly.

Valtiovarainministeriö 2018

Valtiovarainministeriö: Eri sijoitusmuotojen verokohtelu, Työryhmäraportti. Valtiovarainministeriön julkaisu 14/2018.

VaVM 37/2018 vp

VaVM 37/2018 vp, Valtiovarainvaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä (HE 275/2018) osakesäästötilin tuloverotusta ja eräiden vakuutus-
tuotteiden tuloverotuksen uudistamista koskevaksi lainsäädännöksi.

Verohallinto 2021

Verohallinnon ohje: Kapitalisaatiosopimuksen verotus. 29.1.2021. Dnro
VH/520/00.01.00/2021. [Viitattu 21.11.2022] Saatavilla:

<https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48548/kapitalisaatiosopimuksen-verotus4/#6.7.5-veronalaisen-tulon-laskeminen-tvl-35-b-%C2%A7:n-soveltamistilanteissa>

OIKEUSTAPAUKSET

Korkein hallinto-oikeus

KHO 2022:41

Keskusverolautakunnan päätökset

KVL:2020/26

KVL:2022/44

LYHENTEET

KHO	korkein hallinto-oikeus
KVL	keskusverolautakunta
TVL	tuloverolaki 1535/1992
VML	laki verotusmenettelystä 1558/1995
VSL	vakuutuslaki 543/1994

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuskohde ja kysymyksenasettelu

Suomen EU-jäsenyydestä lähtien, vuodesta 1995, suomalaiset henkivakuutusyhtiöt ovat voineet tarjota kapitalisaatiosopimuksia asiakkailleen. Sitä aikaisemmin tämä ei ole ollut mahdollista. 2000-luvulla yhä useammat yksityishenkilöt ovat ottaneet kapitalisaatiosopimukset osaksi sijoituksiaan.¹ Tämän takia kapitalisaatiosopimusten verokohteluun liittyvät kysymykset ovat tulleet yhä ajankohtaisemmiksi.

Kapitalisaatiosopimusten verotuksesta ei ollut erillistä lainsäädäntöä vielä ennen vuotta 2020 ja kapitalisaatiosopimusten verotus oli pitkälti oikeuskäytännön varassa. 1 päivänä tammikuuta 2020 astui kuitenkin voimaan muutossäädös (7.6.2019/732), jolla tuloverolakiin (1535/1992, TVL) lisättiin kapitalisaatiosopimusten verotusta koskevaa sääntelyä. Osana uudistusta tuloverolakiin lisättiin uusi 35 b §, joka koskee tilanteita, joissa vakuutusnottaja välittömästi käyttää vakuutusyhtiölle varojen omistajana kuuluvia oikeuksia. Tällaisissa tilanteissa säännöksen nojalla kaikki kapitalisaatiosopimuksen sijoituskohteille kertyneet tuotot voidaan verottaa verovelvollisen sen verovuoden tulona, jona tuotot ovat kertyneet vakuutusyhtiölle ja jona ne ovat olleet tämän verovelvollisen nostettavissa.

Uusi TVL 35 b § tarkoittaa soveltuessaan sitä, että kapitalisaatiosopimuksen tuotot verotetaan kuten kyseessä olisi suora sijoitus. Tästä seuraa, että vakuutuksen luonne epäsuorana sijoitusmuotona sivuutetaan. TVL 35 b §:n mukaista kapitalisaatiosopimusten erityistä verotusmenettelyä onkin oikeuskirjallisuudessa kutsuttu sijoitusvakuutusten sivuuttamismenettelyksi.² Tässä tutkimuksessa käytämme molempia käsitteitä tarkoittaen niillä samaa TVL 35 b §:n mukaista menettelyä.

Sivuuttamismenettelyä koskeva lainsäädäntö on uutta ja sitä koskevaa oikeuskäytäntöä on vielä vähän. Myös oikeuskirjallisuudessa aiheesta on kirjoitettu niukasti, joten aiheen tutkiminen on perusteltua. Tutkimuksen tavoitteena on siten tutkia TVL 35 b §:n soveltamisalaa.

¹ HE 275/2018 vp, s. 8.

² Esim. Myllymäki 2021a.

Tämän tutkielman ensisijaisena tavoitteena on selvittää, millä edellytyksillä TVL 35 b §:n mukainen erityinen verotusmenettely tulee sovellettavaksi. Koska sääntely on uutta, on tutkittavaksi mielekästä nostaa myös itse erityinen verotusmenettely, eli mitä verotuksellisesti tapahtuu, kun TVL 35 b § tulee sovellettavaksi. Tutkimuksella on siten kaksi tutkimuskysymystä, jotka ovat seuraavat:

1. Mitkä ovat tuloverolain 35 b §:n mukaisen sijoitusvakuutusten sivuuttamisen soveltamisen edellytykset?
2. Miten kapitalisaatiosopimuksesta syntyvä veronalainen tulo määräytyy, kun sopimukseen sovelletaan tuloverolain 35 b §:ää?

1.2 Näkökulma ja rajaukset

Kapitalisaatiosopimus voi olla laskentaperustekorkoinen, sijoitussidonnainen tai näiden yhdistelmä. TVL 35 b § koskee kuitenkin sijoitussidonnaisia vakuutuksia, joten tutkimus rajataan vain niihin. Tutkimuksessa ei oteta myöskään huomioon mahdollisia sijoitussidonnaisten ja laskuperustekorkoisten vakuutusten yhdistelmiä.

Tutkimuskohteena on erityisesti vuonna 2020 voimaan tullut tuloverolain 35 b §, jossa säädetään eräiden vakuutusten erityisestä verotusmenettelystä. Tämä lainkohta sisältää uutena säätelynä avoimia tulkintakysymyksiä, joten tutkimuksessa on mielekästä keskittyä nimenomaan tähän pykälän mukaiseen sijoitusvakuutusten sivuuttamiseen tuloverotuksessa. Tutkimuksen alussa nostetaan kuitenkin esiin myös yleiset sijoitussidonnaisten kapitalisaatiosopimusten tuoton verotuksen periaatteet, jotta olisi helpompi ymmärtää myöhemmin käsiteltävää TVL 35 b §:n sääntelyä poikkeuksena pääsääntöön. Tutkimuksessa keskitytään kuitenkin kapitalisaatiosopimusten TVL 35 b §:n mukaiseen erityiseen verotusmenettelyyn.

TVL 35 b § merkitsee erityisesti poikkeusta kapitalisaatiosopimusten tuoton ja tappion verotukseen, joten tutkimus rajataan koskemaan vain näitä. Tutkimuksesta rajataan tietoisesti pois kapitalisaatiosopimusten luovutuksiin liittyvät veroseuraamukset.

Kapitalisaatiosopimusten verotuksen lainsäädäntöuudistuksen osana myös elinkeinotulon verottamisesta annettua lakia (360/1968) muutettiin. Tässä tutkimuksessa aihetta rajataan kuitenkin niin, että kapitalisaatiosopimusten verokohtelua tutkitaan yksinomaan yksityishenkilön tuloverotuksen näkökulmasta.

Tutkimuksen kohteena oleva kapitalisaatiosopimusten verotuksen oikeustila on muuttunut viimeisen vuosien aikana lainsäädäntöuudistusten takia merkittävästi, joten tutkimuksessa on mielekästä nostaa myös lyhyesti esiin uuden sääntelyn taustat ja tavoitteet. Sääntelyn tavoitteiden käsittelyn tarkoituksena on auttaa ymmärtämään sääntelyä paremmin.

Tutkimuksen kohteena oleva TVL 35 b § on kansallista sääntelyä, mutta sääntelyn tavoitteena on osaltaan vaikuttaa ulkomaisten vakuutusyhtiöiden Suomessa verovelvollisille tarjoamien sijoitussidonnaisten kapitalisaatiosopimusten verotukseen.³ Siten tutkimuksessa on perusteltua käsitellä lyhyesti myös rajat ylittäviä tilanteita. Tutkimuksessa keskitytään kuitenkin pääasiassa kansalliseen sääntelyyn, joten tutkimuksessa kansainvälisten tilanteiden käsittely rajataan koskemaan oikeuskirjallisuudessa esiteltyjä verosopimusten mahdollisia vaikutuksia sääntelylle. Rajat ylittäviä tilanteita tarkastellaan yksinomaan yleisesti verovelvollisen näkökulmasta, koska TVL 35 b §:n soveltuminen rajoitetusti verovelvollisen tekemään vakuutukseen on harvinaista.⁴

1.3 Tutkimusmenetelmät ja tutkimuksen aineisto

Asetetut tutkimuskysymykset koskevat voimassa olevan oikeuden tulkintaa ja sisältöä, joten tutkimuksen menetelmänä on lainoppi eli oikeusdogmaattinen tutkimus. Tutkimuksen tavoitteena on siis tuottaa tulkintakannanottoja tyyppitilanteesta eli sijoitussidonnaisten kapitalisaatiosopimusten verokohtelusta ja sijoitusvakuutusten sivuuttamisesta TVL 35 b §:n mukaisesti.

Tutkimuksen kohteena oleva tuloverolain 35 b § on varsin uusi lainkohta, joten asiasta ei ole vielä kovin paljoa oikeuskirjallisuutta tai oikeuskäytäntöä. Tämän takia tutkimuksessa painottuu lain sanamuodon mukaisen tulkinnan lisäksi erityisesti myös tavoitteellinen tulkinta. Lain esitöitä tutkitaan siten, että tavoitteena on selvittää, miten lain säätäjä on

³ VaVM 37/2018 vp, s. 9.

⁴ Ks. Myllymäki 2021a, s. 431.

tarkoittanut lakia tulkittavan. Lisäksi esitöitä tutkimalla voidaan selvittää syitä lainsäädäntöuudistuksen taustalla.

Vuonna 2022 korkein hallinto-oikeus antoi ennakkoratkaisun KHO:2022:41, joka koskee TVL 35 b §:n soveltamista. Ratkaisu on ensimmäinen TVL 35 b §:n soveltamista koskeva ennakkoratkaisu, joten tärkeänä menetelmänä tutkimuksessa on selvittää tämän oikeustapauksen tulkinnan kautta TVL 35 b §:n mukaista soveltamisalaa.

Koska kyseessä on lainopillinen tutkimus, pohjautuu tutkimus perinteisen oikeuslähdeopin mukaisesti ensisijaisesti vahvasti velvoittaviin oikeuslähteisiin. Vahvasti velvoittavia tutkimuslähteitä tutkimuksessa ovat tuloverolaki (1535/1992), josta keskitytään erityisesti sen muutossäädökseen (732/2019), sekä laki vakuutusten tarjoamisesta (234/2018) ja vakuutusyhtiölaki (521/2008).

Vahvasti velvoittavia lähteitä tutkimuksessa tuetaan lainsäädännön esitöillä ja ennakkopäätöksillä. Lainsäädännön esitöistä tutkimukselle tärkeimpiä ovat HE 275/2018, jonka pohjalta tuloverolakiin lisättiin tutkimuksen pääkohteena oleva tuloverolain 35 b §, sekä kyseistä hallituksen esitystä koskeva valtionvarainvaliokunnan mietintö VaVM 37/2018 vp, jonka pohjalta tuloverolain pykälää eräiden vakuutusten erityisestä verotusmenettelystä täsmennettiin.

Vahvasti ja heikosti velvoittavien oikeuslähteiden lisäksi tutkimuksessa hyödynnetään oikeuskirjallisuutta. Tutkimuksen perusteluissa mainitusti sijoitusvakuutusten sivuuttamismenettelystä ei ole kirjoitettu oikeuskirjallisuudessa kovinkaan paljon ja siten tutkimuksen lähteissä korostuu erityisesti Janne Myllymäen useat artikkelit, joissa hän on käsitellyt aihetta. Oikeuskirjallisuutta käytetään tehtyjen päätelmien tukena.

Tutkimuksen tukena käytetään myös Verohallinnon asiasta antamia ohjeita. Ohjeiden avulla pyritään selvittämään veroviranomaisen itsensä tämänhetkistä tulkintaa sijoitussidonnaisten kapitalisaatiosopimusten verotuksesta ja sivuuttamismenettelystä.

2 KAPITALISAATIOSOPIMUS

2.1 Määritelmä

Vakuutuslainsäädännön (543/1994, VSL) 4 a §:n mukaan kapitalisaatiosopimuksella tarkoitetaan sijoitusvakuutusta, jossa ei ole vakuutettua. Kapitalisaatiosopimuksella tarkoitetaan vakuutusluokista annetun lain (526/2008) 18 §:n mukaan vakuutusteknisiin laskelmiin perustuvia kertyneen pääoman takaisinmaksua tarkoittavia sopimuksia. Nämä sopimukset kuuluvat henkivakuutusluokkaan 6.

Kapitalisaatiosopimus on asiakkaan ja vakuutusyhtiön välinen sopimus, jossa asiakas sijoittaa pääomaa. Sijoitettava pääoma voi olla joko rahaa tai jotain muuta omaisuutta. Sijoitussidonnaisella kapitalisaatiosopimuksella tarkoitetaan kapitalisaatiosopimusta, jossa asiakas valitsee, mihin sijoituskohteisiin pääoman arvo sidotaan. Vakuutuslainsäädännöstä seuraa, että vakuutusyhtiö hankkii nämä sopimuksen mukaiset sijoituskohteet.⁵ Sijoitukset liittyvät sopimukseen ainoastaan laskennallisesti, joten asiakkaalle ei sopimuksella synny omistusoikeutta sijoituskohteisiin. Sijoitusten omistusoikeus on oikeudellisesti vakuutusyhtiöllä.⁶ Sijoitusten arvonkehityksen mukaisesti määräytyvä sopimuksen säästö maksetaan yleensä kertasuorituksena sopimuksen eräännyttyä tai vaihtoehtoisesti sovittuina osasuorituksina määrättyinä ajankohtina.⁷

2.2 Sijoitussidonnaisten kapitalisaatiosopimusten tuoton ja tappion verotus pääsäännön mukaisesti

2.2.1 Kapitalisaatiosopimusten tuoton verotus

Kapitalisaatiosopimuksen tuotto on TVL 32 §:n mukaan veronalaista pääomatuloa. Tuloverolain 34 §:n 1 momentin mukaisesti kapitalisaatiosopimuksesta saatu vakuutussuoritus on veronalaista pääomatuloa. Jos kapitalisaatiosopimuksen perusteella maksettuja suorituksia ei ole vähennetty verotuksessa, on sopimuksen perusteella saaduista suorituksista veronalaista kuitenkin vain sopimuksen tuotto (TVL 34.5 §). Koska kapitalisaatiosopimusten maksut eivät ole tuloverolain mukaan vähennyskelpoisia, on maksujen

⁵ HE 275/2018 vp, s. 51–52.

⁶ Ossa 2014, s.309.

⁷ HE 275/2018 vp, s. 8.

vähentämiseen liittyvä maininta laissa merkityksellinen vain kansainvälisissä tilanteissa.⁸ Yksinomaan kansallisissa tilanteissa vain kapitalisaatiosopimuksen tuotto on veronalaista. Pääsääntö kapitalisaatiosopimusten tuloverolain mukaisessa verotuksessa on siis se, että mahdollinen veronalainen tuotto realisoituu vasta, kun sopimus erääntyy tai siitä nostetaan varoja. Tästä seuraa verotuksellinen lykkääntymisetu, joka johtuu epäsuorasta sijoittamisen mallista.

Lykkääntymisedulla tarkoitetaan sitä, että kapitalisaatiosopimuksen tulos realisoituu veronalaiseksi voitoksi tai tappioksi vasta kapitalisaatiosopimuksen päättyessä. Kapitalisaatiosopimuksen sisällä kohde-etuuksia voidaan järjestellä uudelleen ilman, että siirroista realisoituisi pääsäännön mukaisesti veroa maksettavaksi. Jos verovelvollinen sijoittaisi kapitalisaatiosopimuksen sijasta suoraan esimerkiksi osakkeisiin, joutuu verovelvollinen maksamaan näistä sijoitusten juoksevista tuotoista vuosittain ja arvonnousuista aina luovutusten yhteydessä. Jos taas verovelvollinen tekee vakuutusyhtiön kanssa kapitalisaatiosopimuksen, jonka arvonnousu on sidottu näiden osakkeiden tuottamaan tuloon ja arvonnousuun, voi verovelvollinen ilman veroseuraamuksia järjestellä näitä kohde-etuuksia uudelleen, sekä hän joutuu maksamaan osakkeiden tuottamasta tulosta veroa vasta kapitalisaatiosopimuksen päättyttyä.⁹

Veronalaisen tuoton laskentaperusteista säädetään TVL 35 §:ssä. Kapitalisaatiosopimuksen tuotto on se osa sopimuksen säästöistä, joka ylittää sopimuksen maksujen määrän. Kapitalisaatiosopimuksen veronalaisen tuoton määrä lasketaan siis siten, että verovelvollisen sopimuksesta saamasta suorituksesta vähennetään verovelvollisen kapitalisaatiosopimuksesta maksamien maksujen yhteismäärä. (TVL 35.1 §) Nostettaessa sopimuksesta osasuorituksia, sopimuksesta nostetuista varoista veronalaisena tulona pidetään sitä suhteellista osuutta, joka nostohetkellä vastaa jäljellä olevan tuoton osuutta jäljellä olevasta säästö määrästä (TVL 35.1 §).

⁸ HE 275/2018 vp, s. 47.

⁹ Valtiovarainministeriö 2018, s. 61.

Esimerkiksi:¹⁰

A on sijoittanut kapitalisaatiosopimukseen 10 000 euroa. Säästön arvo on nostohetkellä 15 000 euroa. Sopimuksesta syntynyt tuotto on siten 5 000 euroa. A nostaa sopimuksen säästöstä 1 000 euroa. A:n nostaman veronalaisen tuoton määräksi katsotaan $5\,000/15\,000 \times 1\,000$ euroa eli yhteensä 333 euroa.

2.2.2 Tappio kapitalisaatiosopimuksesta

Koska sijoitussidonnaisen kapitalisaatiosopimuksen säästön arvo on sidottu jonkin kohde-etuuden arvoon ja näiden kohde-etuuksien arvo voi laskea, voi myös kapitalisaatiosopimuksen säästön arvo laskea. Tämän takia kapitalisaatiosopimuksesta voi aiheutua myös tappioita.

Tappio on tuloverolain mukaan vähennyskelpoinen pääomatuloista sopimuksen päättymisvuonna. Vähennyskelpoisen tappion määrä lasketaan vähentämällä kapitalisaatiosopimuksen perusteella saaduista suorituksista sopimusaikana maksettujen suoritusten määrä. Vähennyskelpoinen tappio voidaan ottaa huomioon myös vahvistettaessa TVL 60 §:n mukaista pääomatulolajin tappiota, jos tappiota ei ole verovuonna vähennetty veronalaisista pääomatuloista. Alijäämähyvitystä kapitalisaatiosopimuksesta aiheutuneesta tappiosta ei voi tehdä. (TVL 35.3 §)

¹⁰ HE 275/2018 vp, s. 21.

3 SIJOITUSVAKUUTUSTEN SIVUUTTAMISMENETTELY

3.1 TVL 35 b §:n mukainen poikkeus pääsäännön mukaiseen kapitalisaatiosopimusten verotukseen

Ensimmäisenä päivänä tammikuuta 2020 astui voimaan tuloverolain muutoslaki (732/2019), jolla tuloverolakiin lisättiin uusi eräiden vakuutusten erityistä verotusmenettelyä koskeva 35 b §. Pykälä asettaa poikkeuksen kapitalisaatiosopimuksen tuoton verotuksen peruseriaatteeseen. Lainkohdassa esitettyjen ehtojen täytyessä kapitalisaatiosopimuksen kohde-etuuksille kertyneet tuotot verotetaan vakuutusyhtiön kanssa sopimuksen tehneen vakuutusosastajan tulona sinä vuonna, kun ne kertyvät vakuutusyhtiölle. Tämä tarkoittaa sijoitusvakuutuksen lykkääntymisedun menetystä.

Kapitalisaatiosopimukseen ei kohdistu samanlaisia lainsäädännöllisiä rajoituksia kuin muihin epäsuoran sijoittamisen muotoihin, kuten osakesäästötiliin, sijoituskohteiden osalta. Kapitalisaatiosopimuksen sopimusjärjestelyillä voidaan saavuttaa tilanne, jossa tosiasiallinen määräysvalta sijoituskohteista säilyy vakuutusosastajalla, vaikka sijoitukset ovatkin oikeudellisesti vakuutusyhtiön omistuksessa.¹¹ Tämä mahdollisuus käyttää suoraan sijoittamiseen liittyviä oikeuksia yhdistettynä epäsuoran sijoittamisen lykkääntymisetuun johtaa epäyhdenmukaiseen verokohteluun erilaisten välillisen sijoittamisen muotojen välillä. TVL 35 b §:n tarkoituksena onkin rajoittaa lykkääntymisvaikutusta ja siten edistää sijoitusmuotoneutraalisuutta ja toimialaneutraalisuutta.¹² Vaikka TVL 35 b §:llä on eräitä veronkiertämistä koskevan sääntelyn piirteitä, ei säännöksen soveltaminen kuitenkaan edellytä tarkoitusta veron kiertämisestä.¹³

Korkein hallinto-oikeus on julkaistussa vuosikirjaratkaisussaan KHO:2022:41 korostanut sitä, että TVL 35 b §:n mukainen erityinen verotusmenettely on pääsääntöön nähden poikkeus. Poikkeussäännöksiä on lähtökohtaisesti yleisten tulkintaoppien mukaisesti tulkittava supistavasti tai ei ainakaan laajentaen.¹⁴

¹¹ Nykänen – Nieminen, III OSA tulon veronalaisuus ja tulosta tehtävät vähennykset > 2 luku Pääomatulon veronalaisuus > Yksityisvakuutukset > TVL 35b § (7.6.2019/732) Eräiden vakuutusten erityinen verotusmenettely > 1 momentti.

¹² HE 275/2018 vp, s. 25.

¹³ HE 275/2018 vp, s. 50.

¹⁴ Määttä – Paso 2022, s. 36.

3.2 Sääntelyn tavoitteet

Kuten aikaisemmin selostettu, TVL 35 b §:ssä säädetään poikkeus pääsääntöön. Seuraavaksi onkin mielekästä pohtia, miksi tällainen poikkeus on haluttu säätää. Lainsäätäjä on avannut tavoitteitaan lain esitöissä. Uuden TVL 35 b §:n mukaisen erityisen verotusmenettelyn tarkoituksena on ollut puuttua sellaisiin yksilöllisesti räätälöityihin vakuutusjärjestelyihin, joilla pyritään lykkääntymisedun saamiseen säilyttäen kuitenkin suoran sijoittamisen etuja. Tällaisia yksilöllisiä vakuutusjärjestelyjä tarjoavat erityisesti ulkomaiset yhtiöt ja lain esitöissä onkin yksilöity yhdeksi sääntelyn tavoitteeksi tasavertaisten kilpailuedellytysten takaamisen suomalaisille yrityksille.¹⁵ Puuttumista ulkomaisten yhtiöiden tarjoamien kapitalisaatiosopimusten verotukseen on perusteltu myös sillä, että ulkomaiset yhtiöt ovat tiedettävästi mahdollistaneet vakuutusmaksujen suorittamisen rahan sijasta muulla omaisuudella, kuten kiinteistöillä, jonka avulla on voitu muuttaa muuten veronalaisia vuokratuloja verovapaiksi pääomapalautuksiksi.¹⁶

Koska lailla on haluttu erityisesti vaikuttaa ulkomaisten palvelujentarjoajien tarjoamiin vakuutussopimuksiin, on lain esitöissä erikseen mainittu, että laki soveltuu myös muihin kuin vakuutusluokista annetussa laissa määriteltyihin kapitalisaatiosopimuksiin. Täten sääntelyä voidaan soveltaa myös ulkomaisiin kapitalisaatiosopimuksiin (eng. *capital redemption policy*).¹⁷

Samassa yhteydessä eräiden vakuutusten erityisen verotusmenettelyn kanssa lakiin lisättiin sääntelyä uudesta osakesäästötilistä. Lain esitöissä korostetaan, että konsepti, jossa sijoittaja saa välilliseen sijoittamiseen liittyvät veroedut sekä suoraan sijoittamiseen rinnastettavat omistajan oikeudet, on poikkeuksellinen ja tarkoitettu vain osakesäästötilille, johon on kohdistettu paljon rajoitteita. Yksi kapitalisaatiosopimukseen liittyvän kiristävän sääntelyn tavoite onkin liittynyt uuden osakesäästötilimallin perustamiseen.¹⁸ Toisaalta sääntelyn yhtenä tavoitteena on ollut lain esitöiden mukaan yleisemminkin edistää sijoitusmuotoneutraalisuutta ja toimialaneutraalisuutta.¹⁹

¹⁵ VaVM 37/2018 vp, s. 9.

¹⁶ Itälä 2020, s. 78.

¹⁷ HE 275/2018 vp, s. 50.

¹⁸ VaVM 37/2018 vp, s. 9.

¹⁹ HE 275/2018 vp, s. 25.

3.3 TVL 35 b §:n suhde veronkiertämissäännökseen

Veron kiertämisestä säädetään verotusmenettelystä annetun lain (1558/1995, VML) 28 §:ssä niin sanotussa veron kiertämistä koskevassa yleislausekkeessa. Lauseke mahdollistaa sen, että verotuksessa voidaan sivuttaa sellaiset keinotekoiset olosuhteet, joille on annettu toimenpiteen varsinaista luonnetta vastaamaton oikeudellinen luonne. Myös tuloverolain 35 b §:n säätämisen yhtenä tavoitteena on ollut puuttuminen vakuutusten avulla tapahtuvaan veron kiertämiseen, joten onkin perusteltua pohtia näiden säännösten suhdetta toisiinsa.

Kapitalisaatiosopimuksen avulla voidaan pyrkiä edellä osassa 3.1. esiteltyyn tilanteeseen, jossa sijoittaja hyötyy epäsuoran sijoittamisen verotuksen lykkäytymisedusta, mutta saa samalla suoraan sijoittamiseen liittyviä oikeuksia. Vaikka TVL 35 §:n yhtenä tavoitteena on osaltaan veron kiertämisen estäminen, on lainsäätäjä erikseen halunnut lain esitöissä nostaa esiin sen, että säännös on ensisijaisesti luonteeltaan aineellinen, eikä sillä ole tarkoitus rajoittaa veronkiertämistä koskevan VML 28 §:n soveltamisalaa.²⁰ VML 28 § voi siis tulla sovellettavaksi huolimatta siitä, soveltuuko kapitalisaatiosopimukseen TVL 35 b § vai ei.

TVL 35 b §:n luonne aineellisena sääntelynä tarkoittaa, että veroetuja rajoitetaan säännöksen nojalla puhtaasti säännöksessä mainittujen objektiivisten tunnusmerkkien täyttyminen perusteella. Säännöksen soveltuminen ei siis edellytä VML 28 §:n tavoin veronkiertämistarkoitusta.²¹ TVL 35 b §:n sääntelyä voidaan siksi kuvata aggressiivista verosuunnittelua rajoittavaksi sääntelyksi.²²

Oikeuskirjallisuudessa on pohdittu sitä, voitaisiinko TVL 35 b §:n sääntelyä erityisenä veronkiertosäännöksenä laajentaa VML 28 §:n soveltamisen kautta.²³ TVL 35 b §:n sääntely aineellisena sääntelynä sekä edellä mainitun muotoinen kysymyksenasettelu viittaavat siihen, että TVL 35 b § on tarkoitettu sovellettavaksi veronkiertämistä estävänä sääntelynä ennen VML 28 §:n soveltamista. Oikeuskirjallisuuden perusteella VML 28 § voisi kuitenkin yleisenä veronkiertosäännöksenä täydentää TVL 35 b §:n tarjoamaa suojaa

²⁰ HE 275/2018 vp, s. 50.

²¹ HE 275/2018 vp, s.50.

²² Itälä 2020, s. 76.

²³ Itälä 2020, s. 81.

veronkierrolta, vaikka sen soveltamisala jäisikin lähinnä teoreettiseksi rajallisten tosiasiallisten mahdollisuuksien vuoksi.²⁴

3.4 TVL 35 b §:n soveltamisala

3.4.1 Yleiset lähtökohdat soveltamiselle

Edellytyksistä TVL 35 b §:n soveltamiselle säädetään pykälän 1 momentissa seuraavasti:

Kaikki kapitalisaatiosopimusta, säästöhenkivakuutusta tai eläkevakuutusta koskevan sopimuksen kohde-etuutena oleville sijoituskohteille kertyneet tuotot verotetaan verovelvollisen sen verovuoden tulona, jona tuotot ovat kertyneet vakuutusyhtiölle ja jona ne ovat olleet tämän verovelvollisen nostettavissa, jos vakuutuksenottajalla tai tämän määrämällä henkilöllä on oikeus käyttää yhtä tai useampaa seuraavista sopimuksen kohde-etuutta koskevista oikeuksista:

- 1) oikeus päättää kohde-etuuteen liittyvän määräys- tai äänivallan käyttämisestä;
- 2) oikeus päättää siitä, kenelle tai millä ehdoilla kohde-etuutena oleva varallisuus luovutetaan;
- 3) oikeus päättää kohde-etuutta koskevasta käyttö- tai hallintaoikeudesta;
- 4) oikeus tehdä kohde-etuutena olevaan varallisuuteen liittyviä toimeksiantoja tai muita kohde-etuuteen liittyviä sopimuksia vakuutusyhtiön puolesta kolmannen osapuolen kanssa.

Sijoitusvakuutuksen sivuuttamismenettelyn soveltamisesta seuraa, että kapitalisaatiosopimuksen kohde-etuutena oleville sijoituskohteille kertyneet tuotot verotetaan verovelvollisen sen verovuoden tulona, jolloin ne ovat kertyneet vakuutusyhtiölle ja jolloin ne ovat olleet verovelvollisen nostettavissa.

Lain esitöissä avataan tarkemmin sitä, mitä tarkoitetaan sillä, että tuotot ovat olleet verovelvollisen nostettavissa. Verovelvollisella tarkoitetaan ensinnäkin lain esitöiden mukaan sitä, joka on oikeutettu nostamaan varoja sopimuksesta. Tuottojen katsotaan olleen verovelvollisen nostettavissa, jos nosto-oikeutta ei ole tehokkaasti estetty sopimuksessa, verovelvollinen on itse voinut vaikuttaa näihin nosto-oikeuden rajoituksiin tai voi

²⁴ Itälä 2020, s. 83.

halutessaan muuttaa niitä. Tuottojen katsotaan olevan nostettavissa myös, jos varoja voidaan nostaa sopimuksesta muun lainsäädännön perusteella.²⁵

VSL 4 a §:n mukaan kapitalisaatiosopimukseen sovelletaan muun muassa saman lain 3, 12 ja 13 pykälää. Vakuutuksenottajalla on milloin tahansa oikeus irtisanoa vakuutus (VSL 12 §). Tätä lain mukaista irtisanomisoikeutta on rajoitettu siten, että se ei koske sopimuksia, joiden voimassaoloaika on lyhyempi kuin 30 päivää. Kapitalisaatiosopimukset sovi- taan lähtökohtaisesti pidemmiksi ajoiksi kuin 30 päiväksi, joten tällä irtisanomisoikeuden rajoituksella ei ole merkitystä. VSL 13 §:n mukaan vakuutuksenottajalla on oikeus keskeyttää sopimuksen maksut ja saada sopimuksen ehtojen mukaisesti laskettu säästöosuus. Vakuutuslainsäädännön säännökset ovat pakottavia, joten ehdoista ei voida tehokkaasti so- pimuksella poiketa (VSL 3§). Sääntelyn luonteen takia kapitalisaatiosopimuksen tuotto on verovelvollisen nostettavissa, ellei sen nostamista ole lain pakottavalla sääntelyllä es- tetty. Samaan tulkintaan on päädytty myös oikeuskirjallisuudessa.²⁶

TVL 35 b §:n 1 momenttiin sisältyy kohdat 1–4, joissa esitetään sopimuksen kohde- etuuksia koskevia oikeuksia. Sijoitusvakuutuksen sivuuttamismenettely tulee lainkohdan mukaan sovellettavaksi, jos vakuutuksenottajalla tai tämän määräämällä henkilöllä on oi- keus käyttää yhtäkin näistä oikeuksista. Luettelo on tyhjentävä, joten säännös voi soveltua vain, jos jokin listassa mainituista oikeuksista toteutuu. Jäljempänä tarkastelen näitä oi- keuksia yksi kerrallaan.

TVL 35 b §:n 2 momentti tarkoittaa sitä, milloin vakuutuksenottajalla tai tämän määrää- mällä henkilöllä katsotaan olevan oikeus käyttää sopimuksen kohde-etuuksia koskevia oikeuksia. Oikeuden käyttämistä koskeva edellytys täyttyy, jos oikeutta on käytetty ve- rovuonna tai tällaisen oikeuden käyttämisestä on sovittu tai siihen on tosiasiallinen mah- dollisuus. Oikeutta ei siis tarvitse olla käyttänyt, jotta soveltamisedellytykset täytyisivät

TVL 35 b §:n 2 momentin mukaista tosiasiallista mahdollisuutta havainnollistaa keskus- verolautakunnan ratkaisu KVL 26/2020, jossa vakuutusyhtiön asiamies toteutti vakuu- tuksenottajan antamat toimeksiannot sellaisinaan ilman vakuutusyhtiön erillistä hyväk- syntää. Kapitalisaatiosopimuksessa ei oltu puututtu vakuutusyhtiön oikeuteen päättää,

²⁵ HE 275/2018 vp, s. 50.

²⁶ Esim. Myllymäki 2021a, s 424.

miten se käytännössä toteuttaa allokaatiomuutospyynnöistä aiheutuvien vastuovelkojen kattamisen. Kapitalisaatiosopimus itsessään ei siis velvoittanut keskusverolautakunnan ratkaistavana olevassa tapauksessa vakuutusyhtiötä toteuttamaan vakuutuksenottajan antamia toimeksiantoja, vaan allokaatiomuutospyynnöt vaikuttivat vain vastuuvelan määrään. Vakuutusyhtiö oli kuitenkin ohjeistanut vakuutusasiamiestä toimimaan toimeksiantojen mukaisesti ilman erillistä vakuutusyhtiön hyväksyntää, mikäli toimeksiannot koskivat ennalta hyväksytyjä sijoituskohteita. Tästä seurasi keskusverolautakunnan mukaan se, että vakuutuksenottajalla oli tosiasiallinen mahdollisuus käyttää TVL 35 b §:n 1 momentin 4 kohdan mukaista oikeutta tehdä kohde-etuutena olevaan varallisuuteen liittyviä toimeksiantoja.²⁷

Yhtenä tärkeänä yleisenä lähtökohtana TVL 35 b §:n soveltumiselle mainitaan lain esitöissä se, että jos sopimuksen arvo on sidottu useisiin eri kohde-etuuksiin ja lainkohdassa mainitut edellytykset sen soveltumiselle täytyvät jonkin kohde-etuuden kohdalla, sovelletaan sopimuksen kaikista kohde-etuuksista kertyneisiin tuottoihin TVL 35 b §:n sääntelyä. Sopimusta on siis käsiteltävä yhtenä kokonaisuutena.²⁸ Tämän voidaan katsoa lisäävän sääntelyn tehokkuutta.

3.4.2 Oikeus päättää kohde-etuuteen liittyvän määräys- tai äänivallan käyttämisestä

Ensimmäinen TVL 35 b §:ssä luetelluista kohde-etuutta koskevista oikeuksista, joka vakuutuksenottajalle kuuluessaan johtaa TVL 35 b §:n mukaisen erityisen verotusmenettelyn soveltamiseen, on oikeus päättää kohde-etuuteen liittyvän määräys- tai äänivallan käyttämisestä. Äänivallan käyttäminen on sanamuodon mukaisesti tulkittuna hyvinkin selkeää. Sillä tarkoitetaan tilannetta, jossa kohde-etuuteen liittyy jokin oikeus äänestää ja kapitalisaatiosopimuksen tehneelle verovelvolliselle on sopimuksessa annettu oikeus käyttää tätä äänivaltaa. Tällainen äänioikeus kuuluu esimerkiksi osakeyhtiön osakkeisiin ja osakkeenomistajan äänivallan käyttäminen täyttääkin tämän lainkohdassa esitetyn oikeuden. Lain valmisteluaineistossa mainitaan myös tämä sama oikeus esimerkkinä äänivallan käyttämisestä.²⁹

²⁷ Lisää Särkikangas – Tuominen 2021, ratkaisu KVL 26/2020.

²⁸ HE 275/2018 vp, s. 50.

²⁹ HE 275/2018 vp, s. 51.

Oikeus päättää määräysvallan käyttämisestä ei ole yhtä selkeää kuin oikeus päättää äänivallan käyttämisestä. Lain esitöiden mukaan määräysvallalla voidaan tarkoittaa esimerkiksi mahdollisuutta käyttää velkakirjaan liittyviä velkojan oikeuksia tai oikeutta määrätä siitä, miten vakuutusyhtiön tulee edellä mainittua kohde-etuuteen liittyvää äänivaltaa käyttää. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että määräysvallan käyttämisellä viitattaisiin sellaisten oikeuksien käyttöön, jotka vakuutusyhtiöllä on suhteessa kapitalisaatiosopimuksen kohde-etuuteen.³⁰

3.4.3 Oikeus päättää siitä, kenelle tai millä ehdoilla kohde-etuutena oleva varallisuus luovutetaan

TVL 35.1 §:n 2 kohdan mukaan erityistä verotusmenettelyä sovellettaisiin silloin, kun vakuutuksenottajalla tai tämän määräämällä henkilöllä on oikeus päättää siitä, kenelle tai millä ehdoilla kohde-etuutena oleva varallisuus luovutetaan.

Lain esitöiden mukaan säännöksellä ei ole tarkoitus rajoittaa vakuutuksenottajan oikeutta valita sijoituskohteita tai päättää niiden uudelleen allokoinnista. Lainkohdalla tarkoitettaisiin siten esimerkiksi tilanteita, joissa vakuutuksenottaja voisi määrätä kohde-etuuden luovutuksesta itselleen tai jollekin intressipiiriin kuuluvalle.³¹ Lainkohdan oikeus täyttyy esimerkiksi, jos kapitalisaatiosopimuksessa on ehto, että sopimuksen eräännyttyä sopimuksen kohde-etuutena olevat sijoitukset luovutetaan vakuutuksenottajalle. Lainkohta ei rajoita esimerkiksi vakuutuksenottajan oikeutta päättää kapitalisaatiosopimuksen kohde-etuutena olevien osakkeiden vaihtamisesta. Lainkohdalla voitaisiin estää tilanteita, joissa vakuutuksenottaja sijoittaa kapitalisaatiosopimukseen pääomana esimerkiksi omistamiin julkisesti noteeraamattoman yhtiön osakkeita tarkoituksenaan saada verotuksen lykkääntymisetua siten, että sopimuksen ehtona olisi osakkeiden palauttaminen takaisin vakuutuksenottajalle.

Oikeus päättää luovutuksen ehdoista täyttyä myös silloin, kun vakuutusyhtiön on hyväksyttävä luovutus vakuutuksenottajalla, koska tällöin hän voi tosiasiasa käyttää päätösvaltaa luovutuksessa. Myös Verohallinnon ohjeessaan esittämä tulkinta tukee tätä tulkintaa.³²

³⁰ Myllymäki 2021a, s. 418.

³¹ HE 275/2018 vp, s. 51.

³² Verohallinto 2022, kohta 7.7.2.

Keskusverolautakunnan ennakkoratkaisu KVL 2022/44 koskee tuloverolain 35 §:n 1 momentin 2 kohdan soveltamisalaa. Ratkaisun perusteella TVL 35 b §:n mukaista eräiden vakuutusten erityistä verotusmenettelyä sovelletaan tilanteessa, jossa vakuutuksenottajalla on mahdollisuus allokaatiomuutoksen yhteydessä asettaa ehtoja, jotka koskevat kohde-etuuden myöhempää luovuttamista. Ratkaisu koski tilannetta, jossa kohde-etuutena on asunto-osakeyhtiön osakkeet, mutta ratkaisu on mielestäni sovellettavissa myös muun tyyppisten kohde-etuuksien kohdalla.³³ Ratkaisusta on valitettu, joten se ei ole vielä lainvoimainen.

3.4.4 Oikeus päättää kohde-etuutta koskevasta käyttö- tai hallintaoikeudesta

Kolmas kohde-etuutta koskeva oikeus, jonka kuuluminen vakuutuksenottajalle tai tämän määräämälle henkilölle, johtaa kapitalisaatiosopimuksen erityisen verotusmenettelyn soveltamiseen on oikeus päättää kohde-etuutta koskevasta käyttö- tai hallintaoikeudesta (TVL 35b.1 §:n 3 kohta).

Tämä lainkohta soveltuisi tilanteisiin, joissa kohde-etuutena on jokin asia, johon voidaan kohdistaa käyttö- tai hallintaoikeus. Tyypillisesti tällainen kohde-etuus voisi olla esimerkiksi kiinteistö tai asuinhuoneiston osakkeet. Lain esitöissä korostetaan lainkohdan merkitystä erityisesti kansainvälisissä tilanteissa, joissa kapitalisaatiosopimusten arvonkehitys on tyypillisesti voitu sitoa myös rakennusten arvonkehitykseen.³⁴

Oikeutena päättää kohde-etuutta koskevasta käyttö- tai hallintaoikeudesta voidaan pitää Verohallinnon kannan mukaan myös sitä, että vakuutuksenottaja hoitaa kohde-etuutena olevan kiinteistön vuokrausta.³⁵ Lainkohta voisi soveltua myös esimerkiksi tilanteeseen, jossa kapitalisaatiosopimus on sidottu jonkin lomahuoneiston tuottoon ja sopimuksessa olisi määräys siitä, että vakuutuksenottaja saa käyttää huoneistoa itse tiettyinä aikoina vuodesta. Tällöin vakuutuksenottajalla on oikeus päättää huoneiston käyttö- tai hallintaoikeudesta, eikä mielestäni merkitystä ole sillä, vaikka näiden aikojen ulkopuolella

³³ KVL 2022/44 koski osakeyhtiön tekemää kapitalisaatiosopimusta, johon sovelletaan elinkeinoverolain (360/1968) 5.1 §:n 15 kohdan sekä 8.1 § 22 kohdan nojalla TVL 35 b §. Siten ratkaisua voidaan soveltaa TVL 35 b §:n soveltamisalaa koskevalta osalta myös luonnollisen henkilön verotuksessa.

³⁴ HE 275/2018 vp, s. 51.

³⁵ Verohallinto 2022, kohta 6.7.3.

päätösvalta käyttö- tai hallintaoikeudesta olisi rajattu vakuutusyhtiölle, sillä laissa tai sen esitöissä ei ole määritelty ajallisia rajoituksia oikeudelle päättää kohde-etuutta koskevasta käyttö- tai hallintaoikeudesta.

3.4.5 Oikeus tehdä kohde-etuutena olevaan varallisuuteen liittyviä toimeksiantoja tai muita kohde-etuuteen liittyviä sopimuksia vakuutusyhtiön puolesta kolmannen osapuolen kanssa

Neljäs kohde-etuutta koskeva oikeus, jonka kuuluminen vakuutuksenottajalle tai tämän määräämälle henkilölle, johtaa kapitalisaatiosopimuksen erityisen verotusmenettelyn soveltamiseen on oikeus tehdä kohde-etuutena olevaan varallisuuteen liittyviä toimeksiantoja tai muita kohde-etuuteen liittyviä sopimuksia vakuutusyhtiön puolesta kolmannen osapuolen kanssa (TVL 35 b §:n 1 momentin 4 kohta).

Lainkohdassa esitetty kohde-etuutta koskeva oikeus pitää sisällään kolme ulottuvuutta. Ensinnäkin tulee määritellä, mitä tarkoitetaan kohde-etuutena olevaan varallisuuteen liittyvillä toimeksiannoilla tai kohde-etuuteen liittyvillä sopimuksilla. Lain esitöiden mukaan varallisuuteen liittyviä toimeksiantoja on esimerkiksi osto- ja myyntimääräysten antaminen. Varallisuuteen liittyvinä sopimuksina esitöissä mainitaan säilytys- tai omaisuudenhoitosopimusten tekeminen.³⁶

Toiseksi lainkohdan soveltumisen kannalta on tärkeää, että vakuutuksenottajalla on oikeus tehdä näitä kohde-etuuteen liittyviä toimeksiantoja tai muita sopimuksia vakuutusyhtiön puolesta. Päätävällä tulee siten olla vakuutuksenottajalla, jotta kapitalisaatiosopimusten erityinen verotusmenettely tulisi sovellettavaksi TVL 35 b §:n 1 momentin 4 kohdan oikeuden nojalla. Korkein hallinto-oikeus on ratkaisussaan KHO:2022:41 linjannut, että erityinen verotusmenettely ei tule sovellettavaksi, jos vakuutusyhtiöllä on loppujen lopuksi oikeus päättää kohde-etuuksien myymisestä tai ostamisesta. Tämä vaikka, vakuutuslainsäädännöstä johtaakin, että usein kapitalisaatiosopimuksen kohde-etuuksien uudelleen allokoinnista seuraa myös vastaavat kohde-etuuksien myynnit ja ostot.³⁷

³⁶ HE 275/2018 vp, s. 51.

³⁷ Vakuutusyhtiölain (521/2008) 6 luvun 20 c §:n 2 momentin mukaan sijoitussidonnaisten vakuutusten vakuutusyhtiölain 10 luvun mukainen vastuovelka on katettava mahdollisimman tarkasti näiden vakuutusten arvonkehitystä määrääviin sijoituskohteisiin kuuluvien varain.

Varallisuuteen liittyvien toimeksiantojen ja muiden kohde-etuuteen liittyvien sopimusten käsitteelliseen alaan mahtuu hyvin erilaisia tilanteita. Tämä johtaa siihen, että TVL 35 b §:n avulla voidaan tehokkaasti puuttua tilanteisiin, joissa vakuutuksen ottaja voi päättää kohde-etuutta koskevista oikeuksista itsenäisesti ja samanaikaisesti hyötyä epäsuoraan sijoittamiseen liittyvästä verotuksen lykkääntymisedusta johtaen epäyhdenmukaiseen verokohteluun erilaisten välillisen sijoittamisen muotojen välillä. Koska lainkohdan soveltamisalaan kuuluu myös monia oikeuksia, joiden käyttöä ei ole haluttu rajoittaa, on lain valmisteluaineistoissa erikseen täsmennetty, että säännöksellä ei rajoiteta vakuutuksenottajan oikeutta valita kapitalisaatiosopimuksen kohde-etuuksia ja päättää niiden uudelleen allokoinnista antamalla vakuutusopimuksen tehneelle vakuutusyhtiölle siitä toimeksianto.³⁸ Myöskään vakuutuksenottajan tai tämän määräämän henkilön oikeus valita vakuutusyhtiön valitsemista vaihtoehdoista kohde-etuudet, joihin sopimuksen arvo sidotaan, ei johda TVL 35 b §:n mukaisen erityisen verotusmenettelyn soveltumiseen.³⁹

Kolmanneksi lainkohdan oikeuden täyttämiseksi on määriteltävä, mitä tarkoitetaan lainkohdassa mainitulla kolmannella osapuolella ja milloin edellä mainittujen toimeksiantojen ja sopimusten katsotaan tehtävän kolmannen osapuolen kanssa. Lainkohdan soveltamisen kannalta juuri tämä kolmas osapuoli on hyvin tärkeässä roolissa, johon edellä käsitellyistä toimeksiantojen ja sopimusten laajasta käsitteellisestä soveltamisalasta. Yleiskielen mukaisesti kolmannella osapuolella tarkoitetaan kahden osapuolen välisessä suhteessa ulkopuolista tahoa. Kapitalisaatiosopimukseen liittyvissä tilanteissa kolmannella osapuolella tarkoitettaisiin siten kaikkia muita tahoja kuin sopimuksen tehnyt vakuutusyhtiötä tai vakuutuksenottajaa. Säännös koskee siten esimerkiksi tilanteita, joissa vakuutuksenottajalla on mahdollisuus määrätä toimeksiannoista suoraan varainhoitajalle tai välittäjälle.⁴⁰

Suhteellisen selkeältä kuulostava kolmannen osapuolen määritelmä on kuitenkin aiheuttanut epäselvyyksiä ja asiaan on otettu kantaa muun muassa keskusverolautakunnan ratkaisussa KVL 26/2020 sekä sittemmin korkeimman hallinto-oikeuden (KHO) ratkaisussa KHO:2022:41. Epäselvyyttä ratkaistavina olevissa tilanteissa on aiheuttanut kysymys siitä, voidaanko vakuutusten tarjoamisesta annetun lain (234/2018) 5.1 §:n 3 kohdassa

³⁸ VaVM 37/2018 vp, s. 9–10.

³⁹ HE 275/2018 vp, s. 51.

⁴⁰ VaVM 37/2018 vp, s. 10.

tarkoitettua vakuutusyhtiön asiamiestä pitää kolmantena osapuolena. Keskusverolautakunnan ratkaisun KVL 26/2020 mukaan vakuutusyhtiön kanssa samaan konserniin kuulunutta yhtiötä, joka toimi vakuutusyhtiön vakuutusasiamiehenä, pidettiin kolmantena osapuolena ja näin TVL 35 b §:n mukainen erityinen verotusmenettely tuli sovellettavaksi. Sittemmin julkaistussa korkeimman hallinto-oikeuden vuosikirjaratkaisussa KHO päätyi ratkaisussaan KHO:2022:41 erilaiseen tulkintaan, jossa vakuutusasiamiehenä toimineen vakuutusyhtiön kanssa samaan konserniin kuuluneen C pankki Oy:n katsottiin toimineen kapitalisaatiosopimuksen tehneen vakuutusyhtiön lukuun ja vastuulla eikä sitä siten ollut pidettävä kolmantena osapuolena. Oikeuskirjallisuudessa esitetyn kannan mukaisesti ratkaisusta on johdettavissa, että vakuutusasiamiestä ei olisi pidettävä kolmantena osapuolena, riippumatta siitä, kuuluuko vakuutusasiamies samaan konserniin vakuutusyhtiön kanssa.⁴¹

3.4.6 TVL 35 b §:n soveltuminen kapitalisaatiosopimuksen hallinointiin verkkosivun tai sovelluksen kautta

Oikeuskirjallisuudessa on nostettu esiin TVL 35 b §:n soveltamiseen mahdollisesti liittyviä tulkinnanvaraisuuksia. Yksi esiin nostettu tulkinnanvaraisuus liittyy tilanteisiin, joissa vakuutuksenottaja pystyy tekemään kohde-etuuksien allokaatiomuutoksia nettisivun tai internetsovelluksen kautta niin, että muutospyyntöt siirtyvät mahdollisesti automaattisesti suoraan tai samanaikaisesti vakuutusyhtiön kanssa varainhoitajalle.⁴²

Verohallinto on tulkinnut TVL 35 b §:n soveltumista seuraavasti. Jos nettisivun tai sovelluksen kautta voidaan tehdä allokaatiomuutospyyntöjä ilman, että vakuutusyhtiöllä on asiassa käytännössä itsenäistä päätösvaltaa allokaatiomuutosten toteuttamistavoista, sovelletaan kyseisen kapitalisaatiosopimuksen verotukseen TVL 35 b §:n 1 momentin 4 kohdan mukaisesti sijoitusvakuutusten sivuuttamisenmenettelyä. Samaan tilanteeseen päädytään, jos allokaatiomuutospyyntöt välittyvät sovelluksen kautta suoraa varainhoitajalle niin, että vakuutusyhtiöllä ei ole asiassa todellista harkinta- ja päätösvaltaa.⁴³

Verohallinnon ohjeen antamisen jälkeen korkein hallinto-oikeus on ottanut ratkaisussaan KHO:2022:41 kantaa TVL 35 b §:n 1 momentin 4 kohdan soveltamisalaan osittain

⁴¹ Myllymäki 2022, s. 460.

⁴² Myllymäki 2022, s. 460.

⁴³ Verohallinto 2021, kohta 6.7.4.

automatisoidussa tilanteessa. KHO on ratkaisun johtopäätöksissä linjannut, että automatisointi yksinään ei johda TVL 35 b §:n soveltumiseen. Vakuutusyhtiö voi siis määrittellä sallitut sijoitukset ja vakuutuksenottajan allokaatiopyynnön vastatessa sallittuja sijoituksia, voidaan päätöksenteko tehdä automaattisesti ilman vakuutusyhtiön erillistä uudelleen harkintaa. Myös tässä tilanteessa lopullisen päätösvallan voidaan katsoa kuuluneen vakuutusyhtiölle itselleen, automatisoinnista huolimatta.

Kapitalisaatiosopimusten hallinnointi voitaisiin ratkaisun KHO:2022:41 valossa toteuttaa ainakin niin, että vakuutuksen ottaja voisi tehdä verkkosivulla tai sovelluksessa allokaatiomuutospyyntöjä tiettyjen vakuutusyhtiön listaamien mahdollisten kohde-etuuksien joukosta. Hyväksytyyn allokaatiomuutospyynnön johdosta varainhoitaja tai vakuutusyhtiön edustaja toteuttaisi allokaatiomuutokset automaatiassa.

3.5 Verosopimusten vaikutukset TVL 35 b §:n soveltamiselle

Kuten edellä on todettu, yksi TVL 35 b §:n taustalla olevista päätavoitteista on puuttua ulkomaisten yhtiöiden tarjoamien kapitalisaatiosopimusten verotukseen. Tämä johtaa siihen, että TVL 35 b §:n soveltamisessa joudutaan usein huomioimaan myös mahdollinen toisen valtion kuin Suomen halu verottaa kapitalisaatiosopimuksesta saatavaa tuloa. Tällaisessa tilanteessa verotusoikeus jaetaan verosopimuksilla, joten on perusteltua pohtia myös verosopimusten vaikutuksia TVL 35 b §:n soveltamiselle.

Suomen solmimat verosopimukset pohjautuvat OECD:n malliverosopimukseen. Verosopimuksissa ei nimenomaisesti määrätä kapitalisaatiosopimusten verotuksesta, jolloin sopimuksesta saatavia tuloja koskee verosopimuksessa erikseen mainitsemattomien tulojen verotusta koskevat säännöt. Joissakin valtioissa kapitalisaatiosopimusten tuotot voidaan katsoa eläketuloksi, joka johtaa siihen, että näiden valtioiden kohdalla sopimuksen tuottoihin sovelletaan verosopimuksen eläketuloa koskevaa artiklaa.⁴⁴ Myös veroviranomaisella on samanlainen tulkinta asiasta.⁴⁵

Pääsäännön mukaisesti verosopimuksessa erikseen mainitsemattomia tuloja voidaan verottaa verosopimuksen mukaan vain verosopimuksen mukaisessa asuinvaltiossa (OECD

⁴⁴ Myllymäki 2021b, s. 341.

⁴⁵ Verohallinto 2021, kohta 13.1 Yleisesti verovelvollisen omistaman kapitalisaatiosopimuksen verotus.

21 art.). Jos Suomi on tällaisessa tilanteessa verosopimuksen mukainen lähdevaltio, ei Suomella ole verotusoikeutta, eikä myöskään kapitalisaatiosopimukseen voida siten soveltaa TVL 35 b §:n sääntelyä. Oikeuskirjallisuudessa esitetyn perusteella pääsääntöön on kuitenkin poikkeuksia, sillä osassa Suomen sopimissa verosopimuksissa on määräyksiä, jotka antavat myös lähdevaltiolle oikeuden verottaa näitä tuloja. Esimerkkinä tällaisesta sopimuksesta on nostettu esiin Suomen ja Viron välinen verosopimus ja sen 21 artikla.⁴⁶ Jos verosopimuksessa on annettu verotusoikeus myös lähdevaltiolle, voidaan TVL 35 b §:ää soveltaa riippumatta siitä, onko Suomi asuin- vai lähdevaltio.⁴⁷

Tilanteissa, joissa verosopimuksen mukaan sekä lähde- että asuinvaltiolla on oikeus verottaa kapitalisaatiosopimuksesta saatavia tuottoja, tulee pohdittavaksi myös se, miten kaksinkertainen verotus poistetaan asuinvaltiossa. OECD 23 B artiklan sekä, verosopimuksettomissa tilanteissa, kansainvälisen kaksinkertaisen verotuksen poistamisesta annetun lain (1552/1995) 2 §:n mukaan kapitalisaatiosopimuksesta saatavan tulon kaksinkertainen verotus poistetaan hyvitysmenelmällä. Oikeuskirjallisuudessa on esitelty TVL 35 b §:ään liittyviä ongelmia, kun tuloon sovelletaan hyvitysmenettelyä. Koska lähdevaltiossa perittävä vero saattaa tulla verovelvollisen maksettavaksi vasta kun kapitalisaatiosopimuksesta maksetaan vakuutus-suorituksia, voi seurata tilanne, jossa Suomi on asuinvaltiona TVL 35 b §:n erityistä verotusmenettelyä soveltaen jo verottanut tulot, eikä lähdevaltiossa maksettavaa veroa voida siten enää hyvittää.⁴⁸

⁴⁶ Myllymäki 2021b, s. 342.

⁴⁷ Myllymäki 2021a, s. 431.

⁴⁸ Myllymäki 2021a, s. 431.

4 VERONALAISEN TULON MÄÄRÄYTYMINEN, KUN SOPIMUKSEEN SOVELLETAAN TVL 35 B §:ÄÄ

4.1 Kapitalisaatiosopimuksen kohde-etuuksille kertyneiden tuottojen verotus läpivirtausperiaatteella

TVL 35 b §:n 1 ja 2 momentissa esiteltyjen edellytysten täytyessä kapitalisaatiosopimukseen sovelletaan pääsäännöstä poiketen erityistä verotusmenettelyä. Oikeuskirjallisuudessa tätä erityistä verotusmenettelyä on kutsuttu sijoitusvakuutusten sivuuttamismenettelyksi.⁴⁹ Sivuttamismenettelyllä tarkoitetaan sitä, että verotuksessa sivuutetaan kapitalisaatiosopimuksen luonne epäsuorana sijoitusmuotona ja sopimuksen tuotot verotetaan kuten kyseessä olisi suora sijoitus. Sivuttamismenettelyn menettelyperusteet löytyvät saman pykälän 3–5 momenteista.

Sijoitusvakuutuksen sivuuttamisessa kapitalisaatiosopimuksen kohde-etuutena oleville sijoituskohteille kertyneet tuotot verotetaan läpivirtausperiaatteella⁵⁰ verovelvollisen sen verovuoden tulona, jolloin ne ovat kertyneet vakuutusyhtiölle ja jolloin ne ovat olleet verovelvollisen nostettavissa.

Verovuoden veronalainen tuotto lasketaan vähentämällä kapitalisaatiosopimuksen kohde-etuutena oleville sijoituskohteille verovuoden aikana kertyneistä nettotuotoista verovelvollisen sopimuksesta vakuutusyhtiölle saman vuoden aikana maksamat maksut, jotka on vähennetty sopimuksen säästöstä (TVL 35b.2 §). Tuoton laskemista varten tulee siten selvittää netto- ja bruttotuoton määritelmät.

Bruttotuottojen käsitettä avataan lain esitöissä. Bruttotuotoilla tarkoitetaan sijoitusvakuutusten sivuuttamismenettelyssä vakuutusyhtiölle kohde-etuuksista maksettuja ja hyvitettyjä tuottoja, voitto-osuuksia sekä muita tuotonluonteisia eriä. Lisäksi bruttotuloihin lasketaan mukaan ne tuotot ja voitto-osuudet, jotka ovat olleet vakuutusyhtiön nostettavissa verovuonna. Siten merkitystä ei ole esimerkiksi sillä, onko vakuutusyhtiön sijoituksilleen saamia osinkoja nostettu vai ei, vaan merkitystä on ainoastaan sillä, että tuotot ovat olleet

⁴⁹ Esim. Myllymäki 2021 a.

⁵⁰ VaVM 37/2018 vp, s. 9.

nostettavissa.⁵¹ Omaisuuden hankintamenot ovat myöhemmin esitetyllä tavalla vähennuskelpoisia nettotuottoja laskettaessa, joten myös bruttosuorituksia laskettaessa omaisuuden luovutuksista saadut luovutushinnat on laskettava mukaan tuottoihin.⁵²

Nettotuoton käsite määritellään laissa. Nettotuotolla tarkoitetaan vakuutusyhtiön kohde-etuutena olevista sijoituskohteista saamia aikaisemmin lueteltuja bruttotuottojen määrää vähennettynä niistä aiheutuneilla todellisilla hankintamenoilla ja muilla tulon hankkimisesta aiheutuneilla verovuonna realisoituneilla menoilla. Myös lähdevero on vähennuskelpoinen laskettaessa nettotuottoa. (TVL 35 b § 3 momentti)

Aivan kuten luonnollisen henkilön luovutusvoittojen laskennassa, voidaan myös TVL 35 b §:n mukaista kapitalisaatiosopimuksen nettotuottoa laskiessa ottaa huomioon hankintahintana TVL 46.1 §:n mukainen hankintameno-olettama. Hankintameno-olettaman selvittämiseen tarvittavan omistusajan katsotaan alkavan siitä hetkestä, kun vakuutusyhtiöstä on tullut kohde-etuuden omistaja. Lain mukaan hankintameno-olettamaa voidaan soveltaa nettotuoton laskennassa, jos verovelvollinen ei voi selvittää todellista hankintamenoa. Hankintameno-olettaman käytön oletetaan lain esitöiden mukaan olevan tarpeellista etenkin tilanteissa, jolloin kapitalisaatiosopimus on solmittu ennen tuloverolakiin lisätyn 35 b §:n voimaantuloa. Lain esitöiden perusteluista päätellen hankintameno-olettamaa on tarkoitettu käytettäväksi nettotuoton laskemisessa vain toissijaisesti todelliseen hankintamenuon nähden. TVL 35 b §:n 3 momentin sanamuodon mukaisesti, toisin kuin esimerkiksi luonnollisen henkilön luovutusvoittoja TVL46 §:n mukaisesti laskettaessa, hankintameno-olettamaa ei voitaisi käyttää, jos todellinen hankintameno on tiedossa, vaikka hankintameno-olettama johtaisi verovelvollisen kannalta edullisempaan tulokseen. Lähtökohtana on hallituksen esityksen mukaisesti verovelvollisen vastuu varmistaa, että todelliset hankintamenot ovat selvitetävissä.⁵³

Nettotulon laskennassa ei huomioida kohde-etuuksien laskennallisia arvonmuutoksia (TVL 35b.3 §). Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi kapitalisaatiosopimukseen sidotun kiinteistön arvossa tapahtuvat muutokset eivät realisoivat verotusta, toisin kuin kiinteistön mahdolliset vuokratulot. Lain esitöissä on erikseen korostettu, että nettotuoton

⁵¹ HE 275/2018 vp, s. 52.

⁵² Ks. myös Myllymäki 2021a, s. 425.

⁵³ HE 275/2018 vp, s. 52.

laskennassa tulee käyttää realisoituneita tuottoja ja menoja, eikä siksi laskennallisia arvonmuutoksia huomioida.⁵⁴

Nettotuotosta voi tulla myös negatiivinen, mutta tätä tappiota ei voi vähentää verotuksessa (TVL 35 b § 3 momentti). Tällä tarkoitetaan sitä, että syntynyttä nettotappiota ei voi myöhemmin seuraavien vuosien TVL 35 b § 3 momentin mukaisia nettotuottoja laskehtaessa vähentää. Toisaalta verovelvollinen ei myöskään voi vähentää tätä syntynyttä tappiota verovuonna tai seuraavina vuosina muista tuloistaan.⁵⁵

Lopulta, kun tiedetään nettotuoton määrä, voidaan määritellä veronalaisen tulon määrä. Veronalaisen tulon määrä on kohde-etuuksille verovuoden aikana kertyneiden nettotuottojen määrä vähennettynä verovelvollisen kapitalisaatiosopimuksesta verovuoden aikana vakuutusyhtiölle maksamilla maksuilla, jotka on vähennetty tämän sopimuksen säästöstä (TVL 35b.2 §).

Verohallinto on ohjeessaan nostanut esiin erillisenä mainintana sen, että läpivirtausperiaatteella laskettavan veronalaisen tulon laskennassa ei sovelleta tulotyyppikohtaisia säännöksiä, kuten esimerkiksi TVL 33 a §:n ja 33 b §:n mukaista osinkojen osittaista verovapautta.⁵⁶ Myöskään laissa ei ole viittauksia tällaisten säännösten soveltamiseen. Oikeuskirjallisuudessa esitetyn kannan mukaisesti sivuutettuun vakuutukseen perustuva tulo onkin erityisluonteista vakuutustuloa, jossa läpivirtausperiaate ei kokonaisuudessaan puhtaasti toteudu.⁵⁷

4.2 Vakuutus-suoritusten ja takaisinnostoarvon verotus, kun kapitalisaatiosopimukseen sovelletaan erityistä verotusmenettelyä

Edellisessä osassa esitelty TVL 35 b §:n 3 momentti koskee kapitalisaatiosopimuksen kohde-etuuksille kertyneiden tuottojen verotusta läpivirtausperiaatteella. Seuraavaksi on tarkoituksenmukaista selvittää, miten kapitalisaatiosopimukselle kertyneitä tuottoja verotetaan.

⁵⁴ HE 275/2018 vp, s. 53.

⁵⁵ HE 275/2018 vp, s. 53.

⁵⁶ Verohallinto 2021, osa 6.7.5.

⁵⁷ Myllymäki 2021a, s. 424.

Tuloverolain 35 b §:n 4 momentissa säädetään siitä, miten sopimuksen perusteella verovelvolliselle maksettavia vakuutusmaksuja, takaisinnostoarvoja tai muita saman tyyppisiä suorituksia verotetaan, kun kapitalisaatiosopimuksen kohde-etuuksille kertyneitä tuottoja on verotettu läpivirtausperiaatteella. TVL 35 b §:n 4 momentin mukaan verovelvolliselle kapitalisaatiosopimuksesta maksetuista suorituksista on veronalaista tuloa TVL 35 §:n mukaisesti laskettava tuotto vähennettynä TVL 35 b §:n mukaisesti aikaisemmin samana tai aikaisempina verovuosina verovelvollisen tuloksi luetulla määrällä.

Toisin sanoen kapitalisaatiosopimuksesta verovelvolliselle maksetuista suorituksista on veronalaista tuloa pääsäännön eli TVL 35 §:n mukaan laskettu tuotto⁵⁸ vähennettynä läpivirtausperiaatteen mukaan verovelvollisen veronalaiseksi tuloksi katsotulla määrällä. Tällä tavoin estetään kahdenkertaista verotusta, joka syntyisi, jos kertaalleen läpivirtausperiaatteella verotettuja tuottoja ei huomioitaisi myöhemmin kapitalisaatiosopimuksesta verovelvolliselle maksettavien suoritusten verotuksessa.

4.3 Tappio kapitalisaatiosopimuksesta, kun sopimukseen sovelletaan erityistä verotusmenettelyä

TVL 35 b §:n 5 momentissa sivuutetun vakuutuksen vähennyskelpoisuus on ilmaistu seuraavasti:

Mitä 35 §:n 3 momentissa säädetään pykälässä tarkoitetun sopimuksen tappiosta, sovelletaan vastaavasti tässä pykälässä tarkoitetun sopimuksen tappioon.

Lain sanamuodosta voidaan johtaa, että kapitalisaatiosopimuksesta syntyvään tappioon sovelletaan TVL 35 §:n 3 momenttia riippumatta siitä, sovelletaanko kapitalisaatiosopimukseen sijoitusvakuutusten sivuuttamismenettelyä vai ei. TVL 35 b §:n soveltuminen kapitalisaatiosopimukseen ei siis vaikuta esimerkiksi sopimuksesta syntyvän tappion vähennyskelpoisuuteen.

Tämä johtaa siihen, että TVL 35 b §:n nojalla läpivirtausperiaatteella verovelvollisen veronalaiseksi tuloksi luettuja kohde-etuuksien tuottoja ei huomioida tappiota laskettaessa.

⁵⁸ Ks. tarkemmin aikaisempi osa 2.2.1.

Tällainen aikaisemmin läpivirtausperiaatteella veronalaiseksi katsottu tulo ei siis voi kasvattaa tappiota. Oikeuskirjallisuudessa on myös esitetty samanlaista tulkintaa.⁵⁹

Kapitalisaatiosopimuksen tappioon liittyviä laskenta- ja vähennysperiaatteita olen käsitellyt tarkemmin aikaisemmin osassa 2.2.2.

⁵⁹ Ks. Myllymäki 2021a, s. 429–430.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millä edellytyksillä kapitalisaatiosopimukseen voidaan soveltaa tuloverolain 35 b §:n mukaista erityistä verotusmenettelyä. Toiseksi tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten kapitalisaatiosopimuksista syntyvä veronalainen tuotto määräytyy, kun TVL 35 b § tulee sovellettavaksi. Jo tutkimuskohteen esittelyssä todettiin, että TVL 35 b §:n sääntely luo poikkeuksen kapitalisaatiosopimuksen tuoton ja tappion verotuksen pääsääntöön, jossa tuotot ja tappiot realisoituvat vasta sopimuksen erääntyessä tai kun siitä nostetaan varoja. Tämän poikkeuksen soveltamiselle on poikkeussääntelylle tyypillisesti säädetty TVL 35 b §:n 1 momentissa tarkat edellytykset, joiden soveltamisala on kuitenkin havaintojen perusteella jäänyt joissain tilanteissa vielä hieman epäselväksi.

Yleisenä lähtökohtana TVL 35 b §:n soveltumiselle on se, että kapitalisaatiosopimuksen tuottojen on oltava verovelvollisen nostettavissa. Vakuutuslainsäädännöstä kuitenkin seuraa se, että kapitalisaatiosopimusten tuotot ovat lähes aina verovelvollisen nostettavissa. Toinen tärkeä lähtökohta lainkohdan soveltumiselle liittyy sääntelyn tehokkuuteen. Jos sopimuksen yhteenkin kohde-etuuteen voidaan katsoa soveltuvan TVL 35 b §:n sääntely, tulee sääntelyä soveltaa myös muihin sopimuksen kohde-etuuksiin ja siten sopimusta on aina tarkasteltava kokonaisuutena.

TVL 35 b § tulee lain mukaan sovellettavaksi, jos vakuutuksenottajalla tai tämän määrämällä henkilöllä on oikeus käyttää yhtä tai useampaa lainkohdassa mainittua kohde-etuutta koskevaa oikeutta. Sääntelyn soveltumisen kannalta on tutkimuksen perusteella riittävää, että kapitalisaatiosopimuksen tehneellä vakuutuksenottajalla on tosiasiallinen mahdollisuus käyttää näitä oikeuksia. Vakuutuksenottajan ei siis tarvitse käyttää näitä oikeuksia vaan pelkkä tosiasiallinen mahdollisuus riittää.

TVL 35 b.1 §:ssä mainitut kohde-etuutta koskevat oikeudet, jotka voivat johtaa lainkohdan soveltumiseen ovat kaikki tavallisesti omistussuhteeseen liitetyt oikeuksia. Nämä oikeudet ovat oikeus päättää kohde-etuuteen liittyvän määräys- tai äänivallan käyttämisestä, oikeus päättää kohde-etuuden luovutuksen ehdoista, oikeus päättää kohde-etuutta koskevasta käyttö- tai hallintaoikeudesta sekä oikeus tehdä kohde-etuuteen liittyviä

toimeksiantoja tai muita sopimuksia vakuutusyhtiön puolesta kolmannen osapuolen kanssa. Näistä kolme ensimmäistä ovat tutkimuksen perusteella suhteellisen selkeätulkintaisia, kun taas viimeiseen liittyy useita tulkinnallisia ongelmia.

Tutkimuksen kannalta haastavaksi osoittautui erityisesti tulkinta siitä, mitä tarkoitetaan vakuutusyhtiön puolesta toimimisella. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että erityinen verotusmenettely ei tule sovellettavaksi ainakaan, jos vakuutusyhtiöllä on loppujen lopuksi oikeus päättää kohde-etuksien myymisestä tai ostamisesta, eikä pelkkä automatisoitu päätöksenteko voi johtaa säännöksen soveltumiseen. Säännöksellä ei myöskään rajoiteta vakuutuksenottajan oikeutta valita kapitalisaatiosopimuksen kohde-etuksia tai päättää niiden uudelleen allokoinnista antamalla vakuutus sopimuksen tehneelle vakuutusyhtiölle siitä toimeksianto. Myöskään vakuutuksenottajan tai tämän määräämän henkilön oikeus valita vakuutusyhtiön valitsemista vaihtoehdoista sopimuksen kohde-etuudet, ei johda TVL 35 b §:n mukaisen erityisen verotusmenettelyn soveltumiseen. Sen sijaan esimerkiksi säilytys- tai omaisuudenhoitosopimuksen tekeminen vakuutusyhtiön puolesta suoraan kolmannelle osapuolelle johtaa erityisen verotusmenettelyn soveltumiseen.

Toinen tulkinnallinen ongelma liittyy kolmannen osapuolen määritelmään. Kapitalisaatiosopimukseen liittyvissä tilanteissa kolmannelle osapuolella tarkoitettaisiin yleiskielisen tulkinnan mukaan kaikkia muita tahoja kuin sopimuksen tehnyttä vakuutusyhtiötä tai vakuutuksenottajaa. Säännös soveltuu siis esimerkiksi tilanteisiin, joissa vakuutuksenottajalla on mahdollisuus määrätä toimeksiannoista suoraan varainhoitajalle tai välittäjälle. Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön perusteella kolmannen osapuolen määritelmän ulkopuolelle voidaan myös sulkea vakuutusyhtiön vakuutusasiamies.

Yksi TVL 35 b §:n tulkintaongelma liittyy kapitalisaatiosopimusten hallintaan portaalin tai verkkosivun kautta niin, että muutospyyntöt siirtyvät automaattisesti suoraan, tai samanaikaisesti vakuutusyhtiön kanssa, varainhoitajalle. Viranomaisen itsensä käsityksen mukaan TVL 35 b §:n erityinen verotusmenettely tulee sovellettavaksi, jos tällaisen nettisivun tai sovelluksen kautta voidaan tehdä allokaatiomuutospyyntöjä niin, että vakuutusyhtiöllä ei ole asiassa todellista harkinta- ja päätösvaltaa. Kapitalisaatiosopimusten hallinnointi voitaisiin oikeuskäytännön valossa toteuttaa kuitenkin ainakin niin, että verkkosivulla tai sovelluksessa vakuutuksen ottaja voisi tehdä

allokaatiomuutospyyntöjä tiettyjen vakuutusyhtiön ennalta listaamien hyväksytyjen kohde-etuuksien joukosta, jotka varainhoitaja tai vakuutusyhtiön edustaja sitten toteuttaisi automaatiassa.

Tutkimuksessa tarkasteltiin myös TVL 35 b §:n sääntelyn suhdetta veronkiertosäännökseen ja verosopimukseen. TVL 35 b §:n mukaisen erityisen verotusmenettelyn yhtenä tavoitteena on estää aggressiivista verosuunnittelua ja säännöstä voidaankin pitää erityisenä veronkiertosäännöksenä, joka ei kuitenkaan rajoita VML 28 §:n yleisen veronkiertosäännöksen soveltumista. VML 28 § voikin, tosin varsin teoreettisissa tilanteissa, tulla täydentämään TVL 35 b §:n sääntelyä.

Suomen solmiman OECD:n malliverosopimuksen mukaiset verosopimukset estävät usein lähdevaltiota verottamasta kapitalisaatiosopimuksesta saatavaa tuloa. Pääsääntöisesti TVL 35 b § voi tulla sovellettavaksi siis vain Suomen ollessa verosopimuksen mukainen asuinvaltio. Joskus verotusoikeus on voitu verosopimuksissa antaa myös lähdevaltiolle. Tällöin TVL 35 b §:n mukainen erityinen verotusmenettely voi yhdessä kaksinkertaisen verotuksen poistamiseksi käytettävän hyvitysmenetelmän kanssa johtaa siihen, että kaksinkertaista verotusta ei saada kokonaisuudessaan poistettua.

TVL 35 b §:n sääntelyn soveltuessa kapitalisaatiosopimuksen kohde-etuutena oleville sijoituskohteille kertyneet tuotot verotetaan läpivirtausperiaatteella. Tällä tarkoitetaan sitä, että kohde-etuuksista vakuutusyhtiölle kertyneet tuotot verotetaan verovelvollisen sen verovuoden tulona, jolloin ne ovat kertyneet vakuutusyhtiölle ja jolloin ne ovat olleet verovelvollisen nostettavissa. Näiden läpivirtausperiaatteella aikaisemmin verovelvollisen veronalaiseksi tuloksi luettujen tulojen määrä huomioidaan myöhemmin vakuutussuorituksen tai takaisinnostoarvon verotuksessa verotettavaa tuloa pienentävänä eränä. Tutkimuksen tärkeä huomio on, että näitä läpivirtausperiaatteella tuloksi luettuja määriä ei kuitenkaan huomioida kapitalisaatiosopimuksesta mahdollisesti syntyvää tappiota laskettaessa tappiota kasvattavana eränä.

Tutkimuksen perusteella tuloverolain 35 b §:n sääntelyä voidaan veronalaisen tulon laskemisen periaatteiden osalta pitää selkeänä, mutta säännöksen soveltamisen edellytyksiin voidaan katsoa liittyvän useita tulkinnanvaraisuuksia. Näiden osalta tulkinta varmasti

vielä selkenee, kun asiasta saadaan lisää oikeuskäytäntöä. Mielenkiintoista on erityisesti se, millaiseksi käytäntö verkossa tapahtuvan sopimusten hallinnan osalta kehittyy.